

SBURATORUL *Literar*

REVISTA · SAPTAMANALA

SUMARUL No. 42

- E. Lovinescu Există o literatură română ?
Camil Baltazar Clopotele
I. Petrovici Discurs la înmormântarea lui Take Ionescu
Vladimir Streinu Oboseală
Marcel N. Romanescu Fabulă
Gh. Brăescu Sufletarul
Sanda Movilă Moartea cea albă

Cronica Ideilor : B. FUNDOIANU

Insemnări Literare
a

42

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr

Abonamente: pentru un an Lei 100.—

LEI 2.—

„ „ $\frac{1}{2}$ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“

BUCUREȘTI

STRADA SMÂRDAN, 4

și la Librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal, la Administrația Revistei,

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lician Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion
Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu
Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

LEI 20.—

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

DIRECTOR: E. LOVINESCU

EXISTĂ O LITERATURĂ ROMÂNĂ?

II.

D. Fundoianu vroia să ne suprime; d. N. Davidescu ne reduce la simbolism. Ca formulare doctrinară, și deci conștientă, literatura română ar începe prin urmare cu articolul d-lui Tudor Arghezi din revista *Linia dreaptă* de acum două-zeci de ani; ca realizare, ea s'ar situa între St. Petică și generația actuală de simboțiști, trecând prin Eugeniu Sperantia, Mihail Cruceanu, Eugeniu Ștefănescu-Est, Th. Solacolu, Emil Isac, Cotruș și alți tineri sau mai bătrâni divers reprezentativi, pe care d. Davidescu îi crede legați prin aceeași conștiință artistică, deși reprezintă de fapt tendințe divergente.

În momentul în care simbolismul a încetat pretutindeni a mai fi un steag de luptă, d. N. Davidescu afirmă că literatura română începe și se continuă printr'însul; carabinieri tardivi, sosim și în literatură după mistuirea marilor mișcări literare.

* * *

Aceste mișcări nu pornesc din concepțiuni definite și pozitive; îndărătul lor e numai spiritul comun de reacțiune împotriva unei formule învechite de artă; formula viitoare izvorăște dintr'o elaborație lentă ce nu prinde conștiință de sine de cât mult mai târziu. Ura împotriva înaintașilor este adese singura trăsătură de unire a soldaților idealurilor noi; după victorie totul îi desparte. Simbolismul a pornit negreșit și el dintr'o reacțiune; nu trebuie să-l considerăm însă numai prin latura lui negativă ci și prin caracterele esențiale care îi dau un aspect și o unitate interioară. Ieșind din faza militantă a negațiunii, și înscriindu-se în ritmul curentelor literare ca o undă distinctă, simbolismul poate fi redus la elementul lui caracteristic. El nu mai poate fi confundat cu individualismul în artă cum îl confundă d. Davidescu: orice talent nou este afirmația unui individualism; el nu e principiul eliberator dintr'o

formulă literară veche: orice școală nouă reprezintă principiul unei eliberări. În literatura română, simbolismul nu înseamnă deci descătușarea poeziei din tiparele eminescianismului: Coșbuc ar fi atunci primul nostru simbolist și, desigur, cel mai talentat. Simbolismul nu reprezintă de asemeni numai o revoluție metrică, după cum nu reprezintă nici căutarea ineditului senzației sau a expresiei: primenirea fondului și a formei este din fericire un fenomen general al evoluției artei. Simbolismul este în realitate de o natură mai specifică. În ultimă analiză, el nu e decât o adâncire a lirismului în subconștient prin exprimarea pe cale mai mult de sugestie a fondului muzical al sufletului omenesc. Natura fondului impunea dela sine stările sufletești vagi, neorganizate; natura formei sugestive impunea solubilitatea versului și revoluția prosodică. În acest sens esențial, simbolismul a dat până acum literaturii române poezia d-lui Minulescu, a d-lui Bacovia, sau, mai de curând, a d-lui Camil Baltazar, cel mai caracteristic reprezentant al simbolismului tinerii generații. În nici un caz însă tradiționalismul clasic al d-lui I. Pilat sau imagismul d-lui Blaga nu aparțin simbolismului, în care ar voi să-i înglobeze d. Davidescu, între d-nii Mihai Cruceanu și A. Cotruș.

* * *

Hiperliric, sondând inconștientul, mistic uneori, simbolismul reprezintă esențial o reacțiune împotriva intelectualismului; prin această notă fundamentală el pare a fi inactual. Dușmanul lui cel mai perseverent la noi este totodată și istoriograful lui cel mai pios: d. N. Davidescu. Reclamând intelectualizarea emoției, el a luat în realitate poziție împotriva simbolismului. Numai o confuzie de elemente pur exterioare, spiritul de frondă și nevoia de reconstrucție l-au putut face apoi să afirme că literatura română începe și se continuă prin simbolism. Critic antisimbolist (de pildă în volumul *Idei și directive literare*), d. Davidescu este și un poet antisimbolist (de pildă în seria de poeme *Cântecul omului*). Antisimbolismul poezilor mai noi se manifestă fie prin intelectualizarea emoției, fie prin reducerea lirismului, ca fond, la senzație, iar ca expresie, la imagine; acest gen de poezie elementară nu reprezintă de altfel numai o reacțiune împotriva simbolismului, ci o disolvare a lirismului însuși.

E. Lovinescu.

CLOPOTELE

Clopotele, bunici înțelepți,
au purces a glăsui în limba lor
rugi luminoase,
și tot orașul a căzut în genunchi —
copleșit
de limpezimea sunetelor armonioase.

Clopotele,
Acum și-au îngemănat glasurile
și mâinile
și vor cu limpezimea cântecelor
să 'mprospăteze toate fântânile.

Cad boabe mari de mărgărint
pe coperișurile lucii de lumină
asemeni unor ploi de-argint.

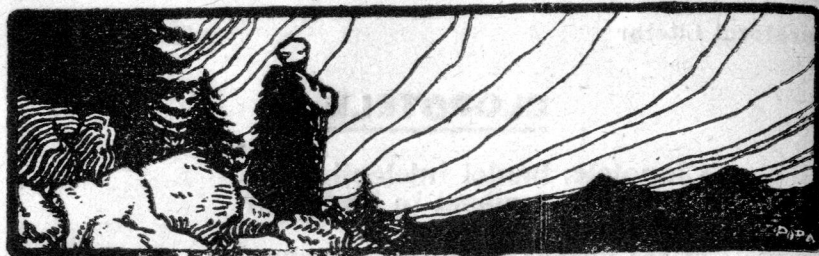
Cad boabe mari și limpezi
și sună clar,
cum ar suna zorile
într'un iatac cu geamlâc de mărgăritar.

Iubito, vin' afară:
Intinde-ți mâinile să cuprinzi
toată limpezimea solară
a clopotelor

și
dacă te va durea atâta primăvară
luminoasă,
închide ochii,
și 'ți vor pica pe pleoape
boabe mari de mărgărint
asemeni unor ape de argint.

Inchide ochii — iubito,
să simți cum sufletul ți-l înviorează,
clopotele
în luminoasa după amiază.

Inchide-ți ochii și trupul
în iatac detăcere,
să-și verse clopotele peste trupul tău
toate fântânile, până ce, iluminate,
vei putea întinde în larg mâinile,
pline de soare,
făclii binecuvântătoare
și binecuvântate...

DISCURS LA INMORMĂNTAREA LUI TAKE IONESCU

Din partea fostului guvern Averescu, în sânul și cu concursul căruia Take Ionescu și-a desfășurat ultima fază a strălucitei sale activități politice, am venit să rostesc un cuvânt de laudă și de jale la căpătâiul celui dispărut.

A fost un om cu însușiri excepționale. Desigur unul din acele exemplare ce nu apar în fiecare zi, pe care natura le pregătește îndelung și după zămislirea cărora se odihnește mai multă vreme.

Cu ce-am putea să măsurăm pierderea pe care o încearcă astăzi țara decât numai cu norocul de a-l fi avut!

Take Ionescu n'a fost omul unei singure calități, fie dânsa oricât de puternică și scânteietoare. Într'însul se îmbină fericit și armonic însușiri care de cele mai multe ori se dușmănesc și se exclud. Pe el repeziciunea cu care inteligența lui prindea înțelesul lucrurilor și raporturilor lor, cu care pe urmă își turna gândirea în fraze limpezi și captivante, nu l-au împiedicat să fie și un aprig muncitor, un neobosit cercetător al cărților în nopți de veghe prelungită. La dânsul idealele umanitare n'au înlăturat caldă dragoste de țară, iar egoismul patriotic nu l'a stânjenit să fie și un cetățean al lumii civilizate, — ceiace face astăzi ca draperiile de doliu să nu se mărginească la granițele țării, ci să fluture triste și 'n ținutul altor popoare. În sfârșit la el inteligența și talentul, care fiind așa de bogate ar fi putut să se piardă ca la atâția alții în jocul fosforescent al unor construcții imaginative, n'au încetat un moment să fie aceia ce le-a fost menirea lor originară: instrumente de acțiune, mijloace de înlăptuire practică. Fiindcă — orice s'ar spune — nu ne-am născut pentru a contempla, ci pentru a lucra — și n'am fost aduși pe lume nici pentru a o deplânge, nici pentru a o disprețui din vârful inteligenței noastre, ci pentru a o schimba și a o prefăce în mai bine.

Dela Take Ionescu nu ne-au rămas opere de visare himerică pe care alții să le ajusteze cândva la realitate, ci fapte politice pozitive, mai totdeauna larg concepute și dibaciu rea-

lizate. Izvorul cristalin al elocinței sale abundente nu s'a mărginit să încante cu murmurul său dulce ori să răcorească atâtea guri insetate; el a făcut o operă mai mare și mai durabilă: a săpat cu apele sale veșnic înprospătate, într-o stâncă destul de rezistentă, o albie nouă și majestoasă pentru destinul neamului nostru.

Nu este nimeni cât de puțin în curent cu viața noastră publică și să nu știe că Take Ionescu a avut o rodnică și frumoasă activitate. Ajuns foarte de tânăr, prin afirmarea sa la tribuna parlamentului, pe cele mai înalte trepte ale politicei noastre s'a distins din primul moment ca ministru de resort asimilându-și îndată problemele departamentului și găsindu-le soluții practice și precise. Însă nici o clipă n'a rămas numai ministru de resort, reușind să îmbrățișeze dela început în chip luminos toate chestiunile momentului, având în toate discuțiunile propuneri fericite, făcute fără considerațiuni savante și pedante, ci simplu și neted ca realitatea însăși.

În totdeauna — tânăr sau mai în vârstă, — a fost unul din sfetnicii principali în consiliile de miniștri după cum devenea pe urmă unul dintre aceia cari aveau mai adesea ori sarcina de a înlătura în parlament greutățile, de a smulge adesiunile, de a înăbuși adversitățile.

Dar atunci când capacitatea politică a lui Take Ionescu a atins culmele sale cele mai înalte a fost în anii dinaintea războiului și în aceia de după încheierea lui.

Toată lumea cunoaște propaganda sa neobosită pentru participarea noastră la război, propagandă întemeiată pe două lucruri: pe o dorință arzătoare de a vedea înlăptuită România tuturor românilor, ceiace moartea care-l pândea în umbră i-a îngăduit s'o vadă măcar un moment; al doilea pe o uimitoare prevedere a rezultatelor încăerării mondiale, prevedere atât de exactă până în multe din detaliile sale, încât și-ar veni s'o declare apocrifă, dacă n'ai avea despre dânsa atâtea dovezi neîndoioase.

În sfârșit un alt moment de mare înălțare politică îl reprezintă opera ce a executat-o după războiu, pe vremea cât a fost ministru de externe în guvernul Averescu. Take Ionescu cu iscusința spiritului său ager și-a dat seamă că pe locul unde viețuise în Europa Centrală organismul absurd al Monarchiei Austro-Ungare, astăzi la pământ, nu poate să rămână un gol unde să sufle slobode vânturile întâmplării, ci trebuie pus ceva: un organism viguros și logic, o forță coerentă, o cooperare sănătoasă de state, legate prin interese permanente, o clădire modernă cu ziduri trainice de adăpost și apărare, bine înțeles fără priviri lacome în afară și fără beciuri de robire luându-se.

Această însemnată operă politică cunoscută în deobște sub numele de Mică Antantă și care capătă zilnic o ființă tot mai consistentă, are în Take Ionescu pe unul din principalii săi fauțori. Prin întinderea și forța pe care o posedă România după

război, prin rolul mondial pe care îl joacă sprijinită pe această alianță de state, nici odată ea nu s'a aflat mai sus, niciodată n'a fost mai vrednică de marea sa origină și putem zice că niciodată Roma cea bătrână n'a fost mai mult și mai pe drept ca astăzi mama noastră. Și tocmai între zidurile ei, printr'o bizară împrejurare, și-a dat sfârșitul acel care prin activitatea sa eminentă a ajutat să ne ridicăm mai aproape de gloria străvechei cetăți!

Nu știu la ce opere politice ar mai fi contribuit Take Ionescu dacă moartea nu ni l-ar fi luat înainte de vreme. Știu însă că în desorientarea și confuziunea pe care a lăsat-o războiul chiar și în țările cele mai puternice, cu atât mai mult la noi, lumina clară a inteligenței sale apărea ca un razim și ca o nădejde chiar în sufletul celor care nu-l iubeau. Disparația lui neașteptată se aseamănă cu un far care se stinge primejdios mai înainte de ivirea dimineții. Și ne rămăsese așa de puține faruri pe țărmul valurilor agitate! Astăzi avem unul și mai puțin! Grijele noastre sporesc, ochii noștri trebuiesc să se deschidă și mai tare, puterile noastre trebuiesc să fie mai încordate. Și cel puțin dacă din emoția momentului de față am trage toate învățămintele! Căci toți acei care l-am cunoscut, fie că-i-am fost prieteni constanți, prieteni de o clipă sau adversari, fie că am lucrat alături, fie că i-am dat sau am primit dela dânsul lovituri, cu toții la știrea morții sale am resimțit o durere care ascunde o mare prețuire a omului și o dragoste poate nebănuită.

Cel puțin dacă din simțământul acestei clipe în care ne despersonalizăm, ne ridicăm deasupra noastră înșine, am păstra ceva și pe urmă când dispărându-ne de cel mort ne vom întoarce între vii. Cel puțin dacă ne-ar rămânea în permanență ceva din dispoziția acestui moment, când nu ignorăm calitățile unui om din cauza defectelor, ci le uităm bucuros pe acestea din pricina calităților! De ne-am întoarce cel puțin la treburile și rosturile noastre, de unde firește lupta nu va lipsi niciodată, cu inima mai bună, cu înțelegerea mai largă, cu sufletul mai puțin pătimăș, incorporând în conștiința noastră constantă măcar o urmă din ceiace resimțim acum și ceiace a fost încă o trăsătură frumoasă a aceluia care pleacă dintre noi: anume ignorarea urei și a răzbunării. Și acum că nu putem întârzia la nesfârșit, ori cât am mai avea să spunem, plecarea lui spre locuința cea din urmă, acum că drumurile noastre se despart, noi revenind la frământările noastre, dânsul intrând în pacea veșnică între munții care îl vor străjui cu devotament, când el i-a scutit de-o strajă mai obositoare, acea dela granița țării, — acum să-i zicem resemnați cuvântul pe care am fi vrut să i-l rostim acei mai tineri de cât dânsul peste mulți ani, fiind bătrâni noi înșine: „Ușoară să-ți fie țărâna“.

I. Petrovici.

OBOSEALĂ

Cetățile de nord încărbunate
Și 'n cuști de zări opace 'ncarcerate,
Cu-un coviltir de ceruri sprijinit
Pe turla de uitate catedrale,
Cetăți de nord ce 'naltului trimit
Doar gânduri îmbâcsite de furnale,
În mine și-au lăsat fără să știu
Tot cerul povârnit și cânepiu,
Ce 'n umed zob de ceți fărîmitat
Se surpă peste ele ne 'ncetat...

Geografica rețea de pârâiașe
A vinelor ce trupul mi-l străbat,
Furând înfrigeratelor orașe
Din ritmul lor nervos și sacadat,
Pulsează, subterană și domoală,
În loc de sânge, astăzi oboseală.

De-acum n'aștept decât să mă închidă,
Ca 'ntr'un interior de crisalidă,
Odaia-mi vătuită de tăcere
Și 'n mine — auitoare încăpere —
S'ascult tumultul negrelor orașe
În scrâșnet de-angrenaje uriașe
Cum moare ca o pantă în scădere.

Și când, târziu, s'o mulcomi odată
Chiar sgomotul întârziat în mine,
O! inima-mi cât încă-o să mai bată,
Din trupul potolitelor mașine
Va fi atunci asemeni cu o roată
Ce 'n mers mai întârzie de la sine...

VLADIMIR STREINU

FABULA

*Când pe lume Dumnezeu întâia oară
prinse apele în mreje de arginți,
ăripile toate se mulară
sub poveri de flori de mărgărit.*

*— Vreau să mușc din cașcavalul lunii,
zis-a âcvila, grumajit scuturând,
și-a pornit întunecând lumina,
spintecând văzduhul ca un gând.*

*— Vreau să mă cufund în lacul lunii,
măcăl o lebădă pe prund;
și'nșelată de mirajul apel,
se lăsă ca platra pând'n fund.*

*Ci privilegiatoarea, stei în lună,
a simțit că-i picură în suflet;
a schimbat-o'n perle sănătoare,
pîruindu-și ultimul răsufl.*

*Dar în zori când âcvila aduse
neguri mari pe-ăripile deschise,
lebăda cu halnă de lumină
ciugulea din pene stropi de vise.
Și cum se porniseră împreună
povestind isprava lor lunară,
dând de-un leș în drum, se minunară
cum de mori din lacrimă de lună.*

Marcel N. Romanescu

SUFLETARUL

Duduia, femeie nemăritată, sulemenită, cu părul oxigenat, cu *torgnon* ce-i atârna de gât, își luase rămas bun dela toți și era gata să se urce în brișcă, trasă de mult la scară, mănătată de un unchiaș desculț, în cămașe de cânepă, cu pălărie mare, înverzită de ploii, cu chimir lat, bătut în ținte. Dar întorcându-se pentru a săruta încodată pe soră-sa, pe *conița*, văduvă fără copii, zări plodul care o servise toată iarna și care dormise cu ea în odaie, culcată jos, pe covor, înaintea patului. Deschise cu intenție vădită geanta în piele de crocodil, cu colțuri argintate și răs-gândindu-se aproape în același timp, scoase numai o batistă minusculă, dantelată, își desmierdă nasul, ferind cu în-grijire văruiala, o puse încetinel la loc și o întreabă cu dăr-nicie:

— „Ce să-ți aduc la anul, Mândică“.

— „...“.

— „Să nu-ı aduci nimic, că-i leneșă...“.

— „Las, garantez eu că n'are să mai fie, nu e așa?.. Vorbește, spune ce să-ți aduc?...“.

— „...“.

— „Dă-o'ncolo, că e o prefăcută și o mincinoasă de n'are marginii...“.

— „Vai, așa faci?!... E rușine, fată, să nu mai spui minciuni, că tae popa limba... Hai, spune, ce să-ți aduc?“.

— „...“.

— „Sărută mâna duduii, ce stai ca o proastă. N'auzi ce te întreabă... că acu te plesnesc. Ia degetele din gură, toanto! Zi: să-mi aduci o rochie, dac'oi fi cuminte și oi asculta pe conia, și n'oi mai sparge nimic că nu ți-am spus isprăvile dumisale... alaltăieri a spart o ceașcă, o linguriță lipsește dacă n'o fi furat-o. Dumnezeu știe c'a fost mă-sa pe aci...“.

— „Ei iart'o și mata acum, pentru ultima oară, de hatacul meu... Hai spune, Mândico, vrei rochie?“.

— „...“.

— „Ori poate vrei ciuboțele?.. Ce-ți alegi tu, rochie sau ciuboțele... ce-ți place mai tare?“.

— „...“.

— „Vezi ce îndărătnică e!.. Imi vine-nuștiu ce să-i fac când o văd așa încăpățanată“.

— „Prenez-la avec du bien la spune-mi Mândico numai mie, încetisor, la ureche să nu audă nimeni, rochie sau ciuboțele?“.

— „...“.

— „Ei dacă faci așa mă supăr... vrei să plec supărată?.. Nu iubești tu pe duduia ta?... Altă dată nu te mai culc cu mine în odaie... Spune repede ce să-ți aduc?...“.

— „...“.

— „Să spui că te coșesc în bătae, dacă nu spui...“ hotărî conia, repezindu-se să ia biciul.. „Rochie sau ciuboțele?“

— „...“.

— „Spune, Mândico, spune tată... spune ce întreabă duduia, că ne omoară conia“, o îndemnă blajin unchiașul, uitându-se nepătruns în zare, cu hăturile întinse.

— „O păpușă“, șopti fata tremurând cu ochii în jos, îmbujorată ca de friguri.

— „Ei dă, oameni buni, vă place?.. Ați mai pomenit așa soiu rău? Gândul ei e tot la joacă...Lipsește, scârnăvie, să nu te vad...“.

Gh. Brăescu

NOAPTEA CEA ALBĂ

DEZACORD

Lelia râde cu hohote și își duce mâna la inima care cânta pentru întâia oară. Își duce mâna la inimă, de teamă să nu spargă cântecul nebun, vasul cu pereții de cristal, în care Lelia vede mișcându-se acele dureroase, cari apasă clapele invizibile, ce cântă în noaptea asta, pentru întâia oară. Păcat că nu e și Mihai să-l asculte, căci pentru el era cântecul — și Lelia răsese iar — ce răs cîndat! În odaie se făcu deodată liniște. Inima tăcuse subit și devenise opacă, încât Lelia numai auzi și numai văzu nimic... Și i-se făcu urât... un urât grozav de a fi singură. Dece care întârzia Mihai în noaptea asta? Ce urât grozav și cât se simția de singură! Eră într'adevăr singură? Prin rochia de casă se desenă pân-tecele rotund... Lelia se cutremură de desgust... Nu, nu eră singură, firește că nu eră singură. În ființa ei mai trăia o ființă pe care nu o cunoștea, pe care nu trebuia s'o cunoască.

Ar vrea să sugrume necunoscutul, care îi stricase rostul vieții, șirul gândurilor, care o înnebunise — da, o înnebunise.

Un copil, trecând într-o zi pe lângă ea, îi spusese nebună — se vede că și Mihai își dă seamă de lucrul acesta, de aceea nu mai venia. — Dar dacă ar veni în noaptea asta, i-ar scoate ochii, ochii aceia cu lumini de apă schimbătoare și mincinoasă și și-i-ar prinde în păr cu două ace lungi de aur. Îi și vede trămurând în vârful acelor, ce fire lungi, roșii, de sânge, ce se preling în părul ei negru și Lelia râde de voluptatea amară a gândului, pe care îl crede împlinit.

Se trăneste pe pat și închide ochii amețită. Clipește nervos, îi redeschide, se uită alurită. Se miră că vede atâta lumină în odaie, par'că acum o vede întâia oară. Ce noapte albă, ce noapte tăcută. Înflorător de albă și de tăcută. E atâta lumină, de par'că a nins. În noaptea asta, luna și-a stors toată lumina de-asupra orașului adormit. Fire lungi se răsucesc în spirale de lumină, se incurcă în ramurile copacilor, cari tremură și își desfac frunzișul. Valuri de lumină se așează între ramuri, în cuiburi albastre, plutitoare și când ramurile se mișcă, cuiburile se sfărâmă și alunecă sub frunze, în timp ce bucăți mici de oglinzi, tremură în frunzișurile somnoroase.

Lelia se ridică dupe pat și se apropie de fereastră. Își sprijine capul de geamuri și rămâne visătoare, cu figura liniștită, dar foarte palidă. Risipa de lumină îi strecoară în suflet o liniște ciudată. Luna curge și inundă acoperișurile ce par spălate — albește zidurile, lasă pe geamuri oglinzi șterse și fugare, lasă lacuri de lumină pe străzi și acolo, unde drumurile se întretae, pâlpii de lumini mici și grațioase dansează într-o sarabandă aibăstră. E un amestec de fumuriu, de albastru, de alb spălăcit, de tonuri moarte și potolite, de pâlpiiri încete de lumini îndepărtate. Mari mici și subțiri, alunecă ușor, ca pe o apă. Lelia îi vede cum se duc la vale, pe apa luminoasă a cerului, ca străvezii rândunele de sticlă, cu aripile desfăcute, mutate în albastrul lunii.

Dece doarme toată lumea așa profund în noaptea asta? Oare acolo, în dosul geamurilor închise și storurilor lăsate, nu se făcământă nici un suflet, nu se chinuște nici un gând? Sunt oamenii așa mulțumiți încât se pot bucura de pacea somnului, acolo în dosul geamurilor închise, în casele albe, în orașul mort ca într'un cimitir?

Și ochii i-se măresc, se rostogolesc în orbite cu pal্পări cludate, înviorați de un gând ce i-s'a ivit în minte și Lelia izbucnește din nou în hohote prelungi de râs.

A plecat de lângă fereastră, și-a început să caute grăbit în sertarul „bureau”-ului din care a scos un ac lung de aur, la capăt cu o salamandră cu ochii de smarald... Râde cu hohote prelungi și își aruncă vesmintele depe ea grăbit. Luna a înecat odaia în pulbere albăstrie și a tras chenare de lumină pe mobile, pe ființa albă a Leliei fire albastre iar părul i-l'a pudrat cu praf de argint. Brusc se intrerupe din râs și deși numai râde, totuși i-se pare că își aude râsul jucându-i în urechi, îl vede, da îl vede împletindu-se cu lumina de lună, alunecând prin odaie și rămânând incremente în cristalul oglinzii. Lumina a incremenit în clopoțel morții de argint, iar râsul a incremenit înflorător, roșu; întina pe două șiraguri de dinți albi. Deși Lelia nu mai râde demult, dar râsul a rămas acolo, în cristalul oglinzii, roșu, înflorător ca un sililiu, alături de clopoțel morții, de argint.

Un sgomot ca un pal্পait — sub strășină — o face să tresară — o răndunică ce zboară, se duce, vine cu pae în cloc, își clădește un cuib. Lelia zâmbește cu milă și dispreț. Rândunica își clădește un cuib, pe când ea... 'și întoarce spatele, se întinde goală pe covor, cu acul în mână, închide ochii și și-l răsuțește adânc, în pânțele ce se contractă brusc. Atât de adânc, până când nu mai rămâne afară decât salamandra, ca o agrafă de aur. Întreaga ființă se contractă, se strânge și se răsuțește ca un inel. Ochii se rostogolesc enormi, dinții strâng buzele așa tare încât țâsnesc stropi de sânge, ce se preling pe bărbia de marmoră. În oglindă, râsul acela roșu, acea bătaie de joc de ea însăși, tremură și o sperie mai mult decât durerea ei. Pleoapele se lasă grele să nu mai vadă, dar încetul cu încetul se subțiază, o ard și prin ele, râsul se ivește mai batjocoritor... Îngrozită ar vrea să strige... știe însă că nu trebuie... și de teamă să nu strige, într'o supremă încordare, își duce mâinile la gât și strânge... strânge... strânge.

Așfințitul roșu al lunii, lasă pete mari de sânge, ce se preling pe mobile, pe covoare, înfășurând trupul incremenit și adus ca un arc, al Leliei, într'o îmbrățișare roșie.

Iar a doua zi, în revărsatul zorilor, sub streășina ferestrei rândunica ce clădise toată noaptea un cuib, cântă cu sufletul cald și bucuos așteptând să și crească puil ei.

Sanda Movilă

PROBLEME VESELE: PENTRU EDUCAȚIA CLASICĂ

Et puis vous enseignez en langue vulgaire. Il n'y a d'hérésies qu'en latin.

Renan, L'Eau de Jouvence.

În Franța se discută din nou existența categoriei de învățământ, care se numește „*les humanités*” și care e popasul în care viitorii intelectuali își fac stagiul real, la țata culturii grecești și latine. Lumea clasică a fost din nou pusă în discuție și suprimarea ei a fost cerută în favoarea graiurilor vii, (se știe că grai viu e acela cu a cărui patrie există raporturi de comerț și de război) și latina, de-o pildă, e o limbă moartă. La discuție, toată Camera franceză a asigurat totuși pe Homer de dragostea ei.

Problema n'a luat capăt. Ea se va mai dezbate încă, cum s'a mai dezbătut. De nenumărate ori, dela Condorcet încoace, parlamentele Franței au adăpostit argumentele pro și contra. Pe nesimțite însă, aproape fără decizia nimănui, cultura clasică scade în materia din învățământ — și se decolorează. Franklin o compara cu obiceiul pe care-l căpătără nobilii de a-și duce pălăria sub braț, din clipa când începură să poarte peruci. Nu mai era necesară pălăria? Nu mai era utilă cultura clasică? Franklin ar fi fost de părere, fără înduioșare, să fie amândouă lăsate acasă.

* * *

A fost o vreme în care educația, atâta câtă exista, era exclusiv clasică. Se preda retorica, sau teologia, se preda fizica sau filosofia — dar numai în latinește. Dealtfel fizica antică se găsea toată în singulara poemă a lui Lucrețiu, cum știința socială toată se găsea în Aristot. Acum, un profesor oarecare, un quidam, rezumă pe nerumegate istoria celor noi sau celor vechi, într-o limbă vulgară și o minte neutră, când învățacelul culturii clasice citea istoria în Tucicide, în Tit-Liviu și în Plutarh. Limba latină a fost până deunăzi și o limbă vie; n'a fost oare ea limba evului mediu, a lui Scot Erigene din veacul XI, a lui Jean de Salisbury din XII, a lui Raymond Lulle din XIII; a lui Boccaccio, a lui Machiavel, a lui Linné, a lui Bacon de Verulam? Atâta timp cât latina a fost limba poezilor, a bisericii și a metafizicienilor, limba a fost vie; învățământul trebuia s'o respecte; a respectat-o.

Asupra foloaselor acestei limbi unice, păstrată vie, de o clasă aristocratică de oameni, ar fi inutil să insistăm. Limba latină n'a fost numai un blazon, pentru orgolii și nici numai un semn distinctiv între inteligență și canalie; ea a constituit de fapt, primele drumuri de fier și primele mijloace de comunicație

din Europa. O descoperire astăzi trebuie să aștepte dela savanții locali consacrarea ca, după ani, să-și găsească un tîmăcitor mediocru, până să ajung ăla urechile savantului care nu poate memoriza mai mult de trei-patru graiuri. O carte scrisă azi în jargonul patriei de origină, pătrunde de o mie de ori mai greu (cu toată creșterea imprimeriei și librăriei) decât o carte scrisă atunci în latină. Telegraful și telefonul nu pot suplini cu nimic răul.

Lucrul e atât de adevărat încât chiar cultura românească n'a putut pătrunde în Europa decât atunci când limba latină era universală.

Grație cărților lui latinești (și nu nenumăratelor graiuri pe cari le poseda) Dimitrie Cantemir s'a putut onora membru al Academiei din Berlin. Grație științei lui în scrierea latinească, spătarul Milescu, celălalt poliglot al nostru, a putut într-o vreme când nu existam, în 1669, să ia parte la o discuție dela Port-Royal și să publice alături de Pierre Nicole și Antoine Arnauld, în favoarea bisericei catolice studiul: *Enchiridion, sive Stella orientalis occidentali splendoris, id est Sensus ecclesiae orientalis scilicet graecae de transubstantione corporis Domini aliisque controversiis...*

* * *

Revoluția dela 89, care-a adus eroarea democratică, adică eroarea egalității oamenilor, a pus în piața Grevei ghilotina și pentru cultura clasică. Noua clientelă politică a adus, odată cu o nouă ignoranță și frica de idolii vechi. Revoluția a creat un sentiment nou față de cultura clasică — cu un cuvânt: cultură: ei au pus *respectul* în locul *necesității*. În adevăr, în puțină vreme, educația a devenit din prilejiul câtorva puțini, aproape numai nobilii, un fel de obligație naturală a tuturor cetățenilor din Franța și aiurea.

Nobilii nu căutau în școală o profesiune; după 89, școala are mai cu seamă obligația de a pregăti pentru bresle; nobilii își creaseră din cultură *un scop*, în sine, fără utilitate alta decât o desăvârșire a calităților prime din dar, o *necesitate* pusă deasupra celorlalte; democrația avea să facă din școală un *mijloc*. Condorcet, autorul *Planului de învățământ* pe care-l impune revoluția, recunoaște totuși că egalitatea e o reverie: „Inegalitățile au cauze firești și necesare pe care ar fi absurd și periculos să voim să le distrugem; și n'am putea nici măcar încerca să eliminăm pe deantregul efectele fără să deschidem surse de inegalitate mai fecunde, fără să aducem drepturilor omului, lovituri mai directe și mai funeste”. Călăuzit de aceste idei, cari nu sunt străine de Voltaire, la ce concluzii ajunge Condorcet?: să se dea tuturor cetățenilor *minimul de instrucție necesară pentru independență*; să se dea tuturor cetățenilor *o instrucție tehnică și specială care să-i prepare la profesiunea pentru care au aptitudini*.

Așa dar, învățământul pentru profesie! De-acum încolo,

în loc de *cultură* putem utiliza cuvântul *învăţământ*. Cultura e o vocaţie; învăţământul e un mijloc de trai, de parvenire; burghezia şi denumeste şcoala: a pregăti o carieră. Avem deci în locul uuei şcoli de *diletanţi*, făcută pentru nobili, o şcoală făcută pentru democraţi, *utilitară*.

Şcoala aceasta s'a născut într'un secol, în care a debutat monstrul enorm, cu mii de capete: ştiinţa. În secolul acesta, s'a născut Fizica, Biologia, Geografia, Etnografia, Sociologia; mai toate ştiinţele exacte. În fiecare zi, geniul uman descoperea noi americani, până ieri nebănuite. Mai toate cunoştinţele cari, dela greci până atunci, abia puteau ocupa câteva volume, s'au mărit brusc şi atât de imens, ca şi cum li s'ar fi aplicat şi lor, ca speţelor animale. boala creşterii uriaşe, pe care biologii o numesc: *gigantanasie*. Noţiunile deveniră atât de multe, încât memoria unui singur om, nu le mai putea găzdui pe toate. De aici, din necesitatea asta, se născură cele două forme hibride de cultură: deoparte *specializarea* (atunci vom vedea, scrie Schopenhauer, intelectuali cari, în afară de ramura lor specială, vor fi nişte adevăraţi măgari) de alta: *cultura generală*,

Nu vom protesta împotriva specializării, deşi aproape numai împotriva ei se protestează. Specialitatea caşi profesiunea, se acomodează numai inteligenţelor limitate; o minte cu trebuinţi mai multe, ar sparge zidul; nu putem protesta împotriva ei, căci învăţământul n'o poate strica, cum nu-i poate fi de folos. O rasă de oameni ar exista, ori au primit cu bucurie, să fie uvrieri.

Pericolul începe dela *cultura generală* şi de aici, aşa cum a fost concepută, poate păgubi inteligenţei. Cultura generală cere o rasă de oameni proaspeţi şi puţini cari, rezistând îndărjit noţiunilor, vor izbuti să le asimileze. Din ceilalţi, cultura generală crează o clasă de oameni cari n'au reuşit să-şi asimileze decât înfăţişarea culturei — constituind astfel un pericol pentru cultură — şi o clasă de oameni cari incapabili de-a asimila sunt incapabili de-a refuza — şi vor fi redaţi societăţii infirmi, fără putinţa de-a mai reveni la bunele şi vechi profesii.

Dar tot mai suntem la selecţiunea naturală şi la utopia reuşitei celui mai apt? Individul are alte legi decât specia şi individul social, alte legi, decât individul abstract al lui Rousseau. Dela individ la specie, generalizarea poate fi încă prăpită. Dela specie la individ, generalizarea e absurdă. Dealtfel, legile inteligenţei sunt altele decât ale trupului — Nietzsche ar putea spune cum mintea cea mai aptă poate sucomba într-o carne infirmă. Inteligenţele cari primesc în şcoală cultura generală şi care mor repede (s'a observat descreşterea inteligenţei dela copil şi adult) n'au fost poate din cele mai slabe; singure, lăsate să-şi aleagă la timp, după aptitudine, obiectul şi doza, ar fi putut birui. Şcoala de astăzi consideră inteligenţa o *cantitate*; numai aşa se explică cum se pot da tuturor copiilor, la aceeaşi vârstă,

în indiferent ce climate și situații sociale, indiferent de starea sănătății lor, aceleași obiecte, în aceeași doză.

Am impresia că ceiace face mai penibilă democrația din Europa, datează dela invenția culturei generale. Formidabila aglomerare de noțiuni, în toate zilele sporite, trebuie să fi sărăcit adânc inteligența omului normal. Spania n'a sărăcit, în clipe când aurul mult i-a sosit brusc din Americi?

B. Fundoianu.

INSEMNĂRI LITERARE

Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. — Am subliniat altădată meritul criticii științifice de a da rezultate egale ori de cine ar fi fost aplicată. Era deci firesc ca focurile d-lui M. Dragomirescu și ale discipolilor săi, d-nii Struțeanu și Papadopol, să fie convergente; sincronismul este încă un element de precizie al acestui gen de critică științifică.

Acum câteva săptămâni un tânăr scriitor se prezintă în biroul d-lui Dragomirescu cu niște traduceri pentru editura Casei Școalelor. Ținându-i un discurs asupra condițiilor literare ce se impun acestei edituri, d. Dragomirescu se rezumă astfel:

— Condițiile noastre de stil și limbă așadar *este*....

În acest *este*, îl găsim pe d. Dragomirescu, în întregime: — vicinătățile a solicismului perpetuu, a prolixității emfatică, a pedanteriei greoaie. Cu aceste însușiri d. Dragomirescu era indicat să se ocupe de stilul altora (în *Vittorul: Eczeza literară*) cu severitate și să ne expună condițiile stilului frumos, care, după d. Dragomirescu, *este* Dar de ce să mai arătăm care *este* aceste condițiuni!? Cităm din însuși d. Dragomirescu definiția medicală a eczezei: „Este destul să se știe că la „persoanele nevropatice” sau atinse de „scrofulă” și „artrism”, eczeza se manifestă ca niște pete mai mici sau mai mari de culoare trandafirie sau purpurie, care astfel aduc o variațiune în culoarea firească a pielii”.

Oportunitatea acestei definiții științifice îmi aduce aminte de fostul meu profesor de filosofie la liceu. Văzând să ne explice ce *este* o *noțiune* și luându-și ca exemplu un *copac*, el ne aruncă următoarea întrebare patetică:

— Știți de sigur ce e un *copac*?

A fost de ajuns ca un elev din fundul clasei să-l întrerupă:

— Eu nu știu.

pentru ca filosoful nostru să se piardă în considerații, explicații, și definiții de o oportunitate egală cu definiția eczezei a d-lui M. Dragomirescu. Căci fie-ne permis și nouă a ne rezuma — condițiile de stil și de limbă ale unui bun scriitor *este* sau, mai bine, sunt subsidiare talentului.

În orice țară de cultură, lipsa de probitate literară de care a fost dovedit d. Struțeanu, l'ar fi eliminat pentru totdeauna din publicistică; înlăturat dela *Vittorul*, el re-apare totuși la *Flacăra*. Procedeele sale științifice îl făceau acum câteva luni să-mi rezume figura literară la schema unui „călugăr”; aceleași procedee îi schimbă viziunea mea în ... „Kaizerul Wilhelm II”! Critica științifică evoluează; în norul lui Polonius, vede când un șoricel, când un elefant.

Ignorând „legea progresului”, nu mai d. Struțeanu rămâne într-o identitate definitivă.

În această ordine de idei, trebuie să mai semnalăm existența unui nou discipol literar al d-lui M. Dragomirescu. Sub semnătura d-lui

Paul A. Papadopol, *Adevărul literar* a publicat pe vară cinci articole împotriva studiului meu asupra lui Caragiale: articole împărțite în capitole, diviziuni, subdiviziuni, numerotate cu cifre arabe și latine, italice sau cu întregul alfabet grecesc, după cele mai recente recomandări ale metodologiei critice. Numele d-lui Papadopol l'am văzut pentru prima dată în revista *Dundreade* la Galați; în josul unui articol m-a isbit semnătura: „Paul A. Papadopol, prof. sec.” E singura dată când am fost de acord cu d. Papadopol.

Căci în această trinitate, d-sa nu pare a fi Sfântul Duh.

I. C. Vissarion: *Sub câlcâi, note și schițe din timpul nemților*. (vol. I). La seria grăbită de volume pe care le publică acum în urmă d. Vissarion, se adaugă și acest volum de literatură de amintiri. Este genul în care s'ar fi bănuț că va isbuti mai bine acest admirabil povestitor. Sunt scene pe care mi-le-a istorisit în ceasuri lungi; nu e un alt povestitor mai însuflețit de cât d. Vissarion: vorbă, gest, căldură, totul contribuie a înprăștia viața intensă, a te pasiona pentru orice amănunt. Cartea e o decepție și ar fi de dorit să fie și o învățătură: literatura e o prelucrare foarte migăloasă a materialului brut. D. Vissarion are un remarcabil dar frust talent de povestitor; unele din nuvelele sale din care două publicate în „*Sburătorul*”: *Ave-rea răposatului* și *O presimțire*) sunt pagini admirabile. Cea ce nu are d. Vissarion și nici nu vrea să aibă (mă refer la atâtea discuții rămase fără folos) e o concepție mai înaltă și mai epurată de artă. El este robul talentului său de povestitor brut: povestește cu însuflețire, dar fără selectare; totul se aruncă în primul plan, lucruri importante și amănunte pletorice; nici o sforțare de eliminare, de gradare și de compoziție. Vizibilă și în unele din primele lucrări, această lipsă de artă este ridicată aproape la un principiu în ultimele volume ale d-lui Vissarion; nimic nu-l poate convinge

că nu tot ce i se întâmplă e interesant sub raportul artistic. Ar fi de dorit ca un succes sgemotos să-l readucă la realitate.

Volumul *Sub câlcâi* ar putea fi acest insucces dacă viața noastră literară ar înregistra exact valoarea producției noastre literare; ce e bun și ce e rău trec însă sub aceeași indiferență.

Constanța Marino-Moscu: *Tulburea*, nuvele. Sub forma cea mai elegantă, și cu interesante desene de pictorul Alexandru Moseu, doamna Constanța Marino-Moscu și-a adunat nuvelele în volum: cele mai multe au fost publicate mai întâi în *Sburătorul*. Avem deci mândria de a privi și acest volum, alături de alte zece sau cincisprezece volume, ca pe o contribuție pe care revista noastră a adus-o literaturii române.

Realismul viguros al acestei scriitoare alături și de literatura altor scriitoare, ne face să remarcăm un fel de virilizare a talentelor feminine. Căci în afară de Elena Farago, atât de feminină în toate poeziile sale, celelalte scriitoare sunt mai mult virile: inspirația d-nei Alice Soare e de ordin mai mult intelectual; d-na Alexandrina Scurtu își sculptează cu imposibilitate sonetele; ocupându-se de feminități, d-na Hortensia Papadat-Bergescu ei tratează cu o aprigă inciziune aproape științifică iar în *Bătrânul* ne-a dat una din cele mai mature și mai virile opere pe care le-a produs un creier românesc.

Literatura d-nei Constanța Marino-Moscu nu se ocupă decât prea puțin de femei; prin temă și prin tratare e bărbătească. Cea mai caracteristică din nuvelele scriitoarei e *Moștenirea*, sumbră dramă înjurul bănelui, magistral zugrăvită, cu deslănțuiri de patimi și de interese.

În această mină a egoismului feroc, a mobilelor meschine, a unei umanități lipsite de poezie, mi se pare c'ar trebui să se adâncească observația scriitoarei atât de scrupuloasă și de bănuitoare, susținută de un stil atât de ferm.

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. I. — Impresionismul în critică, Eminescu, Caragiale, D. Anghel, St. O. Iosif, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coșbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri și antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiiri literare** : Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voinești, Al. Vlahuță, Poezia populară, Literatura „Semănătorului“, etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrășcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipații literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Hașdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moșoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuță, Literatura și viața, Anticipații literare, Literatura și războiul, etc. etc.

LEI 20.—

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

= 41, STRADA LIPSCANI, 41 =

Sucursale: BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 110
In țară: Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța,
Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-
Mare, Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești,
Craiova, Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

===== Prețuri mai effine ca oriunde =====

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUȚĂȚILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂȚĂSURI :: LENA JURI

PÂNZETURI :: ARTICOLE

DE MARIAJ :: GALANTERIE

Mare Raion de

FURNITURI DE MODE

INCĂLȚĂMINTE etc.

Prețurile excepționale

Gustați delicioasele

produse ale

BONBONERIEI :: ♦ ♦ ♦

♦ ♦ ♦ RENAISSANCE

cari se pășesc în detalii la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

En Gros la Fabrica

STR. POPA-TATU, 45